

Opptaksutvalget, ved sekretariatet

Innspill til opptaksutvalget

Vi viser til henvendelse fra opptaksutvalget, der utvalget ber om innspill til deres arbeid om utfordringer ved dagens regler om kvalifisering, rangering og organisering i høyere utdanning.

Opptak til høyere utdanning tar utgangspunkt i vitnemålet fra videregående opplæring. Elevene¹ har rett til sluttvurdering og dokumentasjon (vitnemål eller kompetansebevis) etter forskrift til opplæringsloven kapittel 3. Formålet med sluttvurderingen i fag er å gi informasjon om elevenes kompetanse ved avslutningen av opplæringen. Både standpunkts- og eksamenskarakterer skal påføres dokumentasjonen. Både vitnemål og kompetansebevis brukes ved opptak til høyere utdanning, men er ikke førende når vi utvikler læreplaner og eksamen. Det kan være et dilemma å balansere ulike formål og bruksområder ved sluttvurderingsordningene i videregående opplæring opp mot hverandre.

Udir har også tidligere gitt innspill til departementets arbeid om vurdering til Meld. St. 21 Fullføringsreformen. Disse innspillene handlet blant annet om utfordringer med privatistordningen, vitnemål og vektning av karakterer, som får konsekvenser for kvalifisering og rangering i opptak til høyere utdanning. Vi har samlet innspillene våre her, siden de også er relevante for opptaksutvalget.

Ulike formål og roller med sluttvurderingsordningene kan utgjøre dilemma når vi videreutvikler ordningene

Udir videreutvikler sluttvurderingsordningene etter nytt læreplanverk. Nytt læreplanverk i grunnopplæringa, Kunnskapsløftet LK20/LK20S, med ny overordnet del, et utvidet kompetansebegrep og nye læreplaner i fag innebærer større vektlegging av elevens og lærlingens evne til refleksjon og kritisk tenkning, dybdelæring, og på elevers og læringers aktive rolle i læringsprosessen.

Dagens sluttvurderingssystem består av standpunktkarakterer, eksamenskarakterer og karakterer i fag- og svenneprøve, praksisbrevprøve og kompetanseprøve. Vitnemålet, inkludert kompetansebevis og fag- og svenneprøven, åpner dører for opptak til høyere utdanning og til deler av arbeidslivet. Små marginer på vitnemålet kan ofte få store utslag for om elever og læring får plass på ønsket utdanning eller jobb. Det er derfor viktig at sluttvurderingen gir en mest mulig valid, pålitelig og rettferdig informasjon om kompetansen til eleven, lærlingen, lære kandidat eller praksisbrevkandidaten ved avslutningen av opplæringen i faget.

Standpunkt og eksamen har samme formål, å gi informasjon om elevens kompetanse i faget på slutten av opplæringen.

¹ De samme reglene gjelder stort sett for både elever og voksne. De voksne er derfor ikke særskilt omtalt her.

En standpunktkarakter er et uttrykk for den samlede kompetansen en elev har i faget ved endt opplæring. Eleven skal ha fått mulighet til å vise kompetanse på flere og varierte måter, og kompetansen eleven har vist underveis i opplæringen er en del av grunnlaget for standpunktvurderingen.²

En nylig endring i forskrifter om eksamen,³ presiserer at eksamen skal gi eleven eller privatisten anledning til å vise kompetanse i så stor del av faget som mulig ut fra eksamensformen. Denne presiseringen er tatt inn i bestemmelsen for at det ikke skal fremstå som om eksamen skal, eller kan, prøve like mye som en standpunktkarakter. I Meld. St. 28 (2015-2016)⁴ fremgår det at eksamenssystemet fyller flere viktige funksjoner:

- i) Eksamen er en form for kvalitetssikring for elevene fordi de får en ekstern vurdering av fagkompetansen deres.
- ii) Sentralt gitt eksamen med identiske oppgaver bidrar til et mer likeverdig vitnemål fordi karakterene settes på samme vurderingsgrunnlaget.
- iii) Lærere og skoler kan justere og videreutvikle egen vurderingspraksis på bakgrunn av eksamensresultater.

Ulike studier viser at eksamen også har andre roller f.eks. rangering, støtte i opplæringen, profesjonalisering av lærernes vurderingspraksis, utvikling av tolkningsfellesskap og i arbeid med kvalitetsutvikling.⁵

Måten vi prøver kompetanse på i eksamen kan være med på å forme opplæringspraksis i skolen. Dette kan gjøre at eksamensordningen eller oppgavesettet i eksamen bidrar til å påvirke opplæringen i større grad enn hva som er tiltenkt. Vi vet lite om effekten eksamen har på opplæringen, og vi har behov for forskningsbasert kunnskap om denne tematikken i en norsk kontekst. I kunnskapsgrunnlaget fra eksamensgruppa viser de imidlertid til forskning som viser at eksamen kan ha tilbakevirkende («washback») effekt på opplæring og at dette «skyldes at gjennom eksamenssystemet anerkjennes tilsiktet eller utilsiktet hva som anses viktig i læreplanen».⁸

Den tilbakevirkende effekten eksamen har på opplæringen er også synlig i den offentlige debatten rundt ny eksamen. Debatten er blant annet knyttet til endringene i eksamen etter nye læreplaner. I en artikkel i Utdanningsnytt fra våren 2021 uttrykker Landslaget for norskundervisning (LNU) bekymring for at eksamen påvirker undervisningen og at forslaget til eksamen i norsk vil gjøre at skriving av fagartikler, essay og tolkninger blir nedprioritert i undervisningen.⁹ I forbindelse forslaget til heldigital eksamen i matematikk var det flere som hevdet at endring av eksamen ville endre fagets innhold.¹⁰ Utdanningsforbundet har også stilt spørsmål om ny digital eksamen understøtter dybdelæring og refleksjon.¹¹

Udir utvikler nå eksamen etter nytt læreplanverk. I tillegg utreder vi behovet på lengre sikt for alternative eksamensformer, slik som en langtidsoppgave og en skriftlig-muntlig eksamensform, i tillegg til alternativer til dagens trekkordning. Nye eksamensformer kan blant annet gi kandidatene nye muligheter til å vise kompetanse, og skal prøves ut før de eventuelt innføres.

Når vi videreutvikler sluttvurderingsordningene, kan dens ulike formål og bruksområder stå opp mot hverandre og utgjøre dilemma i arbeidet. I enkelte fag ser vi at behov i UH legger føringer for utvikling av eksamen i videregående opplæring. I matematikk har det særlig vært diskusjoner om eksamen etter nytt læreplanverk. Ut fra dagens regelverk er det læreplanen og andre forskrifter som styrer og som dermed legger rammene for videreutviklingen av eksamensordningen. Det er i dag ikke tydeliggjort i forskrift til opplæringsloven at sluttvurderingsordningen og vitnemål tjener flere funksjoner. Dette ble

² Forskrift til Opplæringslova §3-15; Forskrift til Friskolelova §3-15

³ Forskrift til Opplæringslova § 3-22; Forskrift til Friskolelova § 3-22

⁴ 8 Meld. St. 28 (2015-2016) Fag – Fordypning – Forståelse – En fornyelse av Kunnskapsløftet;

⁵ Eksamensgruppas rapport 2018 Kunnskapsgrunnlag for evaluering av eksamensordningen: ; Tveit og Olsen (2018);

drøftet i eksamensgruppas rapporter. I høringen av ny forskrift til opplæringsloven om vurdering var det støtte for dagens formuleringer om formålet med sluttvurdering.

Sluttvurdering i videregående opplæring primære formål er å gi informasjon om elevens kompetanse i faget på slutten av opplæringen. Dette er det styrende premisset når vi nå videreutvikler sluttvurderingsordningen etter nytt læreplanverk. Hvis andre krav fra høyere utdanning enn de som er en del av dagens formål skal være førende for utvikling av eksamen, må dette tydeliggjøres i forskrift til opplæringslov. Vi må i så fall også ta høyde for eventuelle nye formål med sluttvurdering når vi utvikler læreplaner.

Det er flere krav som kan settes til vitnemål fra videregående opplæring, for eksempel:

- a) at vitnemålet etter vgs skal være i samsvar med læreplanene på vgs og være et uttrykk for elevens/kandidatens kompetanse på slutten av opplæringen i det enkelte fag.
- b) hvor tett vi ønsker at fullført og bestått videregående opplæring skal være knyttet til reell mulighet for opptak til høyere utdanning eller fagskoleutdanning
- c) hvor stor vekt det skal legges på at vitnemålet fra videregående opplæring er en nøkkel til høyere utdanning og arbeidsliv i inn- og utland.

Udir mener det førende formålet med sluttvurdering bør være i tråd med punkt a) ovenfor.

Samling av tidligere innspill til departementet om privatistordning, vitnemål og vekting av karakterer

Privatistordningen

En privatist er en person som ønsker å dokumentere kompetanse i ett eller flere fag gjennom eksamen. Privatisten kan ikke være elev, lærling eller praksisbrevkandidat i faget ved tidspunktet for oppmelding. Privatistordningens opprinnelige formål var et tilbud om å dokumentere kompetanse i et fag som en elev ikke tidligere hadde fått opplæring eller sluttvurdering i (førstegangsprivatister), eller som personen ønsket å forbedre karakter i (forbedringsprivatister).

Privatistordningen bidrar på den ene siden til større individuelle muligheter og en bedre utdannet befolkning. Privatisteksamen gir personer uten fullført og bestått videregående opplæring, en mulighet til å formalisere kompetansen deres og komme i arbeid eller videre utdanning. På en annen side fører muligheten til å kunne forbedre karakterer, gjentatte ganger til at inntakskravene til høyere utdanning, blir kunstig høyt. Dette har store konsekvenser både for enkeltelever som må sette livet sitt på vent, og i et samfunnsøkonomisk perspektiv.

Omfanget av privatisteksamen er stort og innebærer en betydelig logistikk og administrative ressurser for fylkeskommunene som kommer i tillegg til elevenksamens. Samtidig får det ingen konsekvenser å ikke møte til en privatisteksamen utover «tapt» eksamensgebyr, og det er heller ikke begrensninger i antall ganger en person kan melde seg opp i samme fag. Eksamensgebyr har imidlertid blitt satt opp flere ganger i løpet av de siste årene blant annet for å motvirke frafall til eksamen.

Eleveksamens er å betrakte som et supplement til standpunktvurderingen, der standpunktkarakteren er et uttrykk for den samlede kompetansen i faget. For privatistene er eksamen den eneste vurderingen, og privatisteksamen erstatter både standpunkt og ev. eleveksamens i faget for en forbedringsprivatist. Eksamensgruppen peker på begrensninger ved dagens eksamen og anbefaler oppgavetyper som sikrer en bredere prøving. Det er viktig å ta høyde for dette også ved privatisteksamen, ettersom denne eksamen bør derfor være et likeverdig uttrykk for den samlede kompetansen i faget tilsvarende kravet til standpunktkarakteren.

Erfaringene viser at omfanget av privatisteksamener og ressursbruk knyttet til gjennomføring av eksamen, gjør at håndteringsperspektivet legger begrensninger på hva som er gjennomførbart ved denne eksamen. Dagens løsning med samme eksamen for elev-

og privatistordningen ved sentralt gitt eksamen, medfører derfor at håndteringshensyn til privatisteksamen også legger begrensninger på videreutvikling av eleveksamen. Høring om endring i bestemmelser om vurdering, eksamen og eksamensordningene i læreplanene⁶, viser at gjennomføring av privatisteksamen, også blir et viktig hensyn for fylkeskommunene i mange spørsmål knyttet til eksamen. Dette gjør det vanskelig å fastsette helt likelydende rammer for eksamen i de to ordningene.

Det er derfor mye som taler for å skille disse to ordningene og videreutvikle eksamensordninger som er hensiktsmessig og tilpasset de to ordningene.

Vi bør også videreutvikle privatistordningen i takt med endringer i læreplaner og ny kunnskap, slik at karakteren er et gyldig uttrykk for kompetanse i faget. Privatistordningen skal være god for de som trenger den.

Udir mener det er behov for å utrede:

- muligheten for et tydeligere skille mellom elev- og privatisteksamen (jf. krav til prøving av kompetanse)
- en modell som både ivaretar de som har behov for å dokumentere sin kompetanse og begrenser muligheten til å forbedre karakterer mange ganger

Vitnemål

Alle som består et videregående opplæringsløp som gir studie – og/eller yrkeskompetanse, har rett på et vitnemål som dokumenterer opplæringen. Vitnemålet viser elevens/lærlingens/privatistens standpunktkarakterer, eksamenskarakterer og eventuelt karakter fra fag- og svenneprøven i tråd med gjeldende krav til fag- og timefordeling i de ulike utdanningsprogrammene. Antall undervisningstimer og eksamensform står også på vitnemålet i tillegg til elevens fravær og karakter i orden og atferd. Det er skolene som utsteder vitnemål for elever. Fylkeskommunen har ansvaret for å utstede vitnemål for lærlinger, privatister og voksne.⁷

Det kan være nyttig å skille mellom krav til vitnemålet som gyldig dokumentasjon og uttrykk for elevens kompetanse etter endt opplæring i videregående, og krav til vitnemålet som grunnlag for opptak og rangering til høyere utdanning.

Vitnemålet fra studieforbereidende utdanningsprogram gir generell studiekompetanse og kvalifiserer for å søke opptak til høyere utdanning. Flere studier har i tillegg spesielle opptakskrav f.eks. krav om spesifikke fag. I opptak til høyere utdanning blir elever rangert på bakgrunn av en poengsum. Alle karakterer på vitnemålet inngår i poengberegningen som elevene blir rangert etter. Om en elev får plass på ønsket utdanning, er avhengig av om eleven oppfyller kravene og hvilken poengsum og plass eleven får i rangeringen.

En elev må bestå alle fag og eksamener som skal stå på vitnemålet for å få utstedt vitnemål etter endt videregående opplæring.

Eksamenskarakteren kan ha en avgjørende betydning for om en elev består faget eller ikke. Dersom en elev får karakteren 1 i standpunkt, men er trukket ut til eksamen i faget, kan eleven likevel bestå faget dersom eleven består eksamen i faget med karakteren 2 eller bedre.⁸ Og motsatt stryke i faget ved karakteren 1 til eksamen. På bakgrunn av denne ordningen, kan eksamen som sluttvurdering fremstå som viktigere for noen elever enn standpunkt i dagens sluttvurderingssystem.

Det er enkelte unntak fra vitnemålkravet, som blant annet gjelder fritak for opplæring og/eller vurdering i norsk sidemål og vurdering i kroppsøving.⁹ For de yrkesfaglige utdanningsprogrammene er det også åpnet for at en elev kan få unntak for bestått karakter

⁶ Høringen innebar endringer i Forskrift til Opplæringslova kap. 3, kap. 4, og forskrift til Friskolelova kap. 3.

⁷ §3-42 Forskrift til opplæringslova

⁸ Forskrift til Opplæringslova § 3-5; Forskrift til Friskolelova § 3-5

⁹ Forskrift til Opplæringslova § 1-11 til § 1-13, § 3-17 til § 3-20, § 3-42 og § 23-1.

for inntil to av fellesfagene, og fremdeles få utstedt vitnemål/fag- og svennebrev. Dette er imidlertid ikke ment som en fritaksbestemmelse, ettersom det er krav om opplæring i alle fag. Dersom eleven har dokumentasjon på store lærevansker i faget og stryker i faget, kan fylkeskommunen gi unntak.¹⁰

Elever som ikke består eksamen, får flere muligheter til å få bestått vitnemål. Eleven har rett til å avlegge en ny eksamen ved første mulighet. Om eleven består denne eksamenen, beholder eleven standpunktkarakteren og består faget. Velger eleven å ikke avlegge ny eksamen, eller får karakteren 1, mister eleven standpunktkarakteren i faget. Eneste mulighet eleven har videre til å få bestått, er å ta faget som privatist.¹¹

Sammenlignet med andre land, synes Norge å ha en strengere praksis for hva som skal til for å få bestått vitnemål.¹² Flere nordiske og europeiske land har ordninger hvor gode karakterer i andre fag kan kompensere for ikke bestått i enkelte fag hvis gjennomsnittet på tvers av fag er bestått og i noen tilfeller også enkelte fag er bestått.

Eksamensgruppa skisserer alternative modeller til bestått vitnemål med utgangspunkt i andre lands ordninger. Modellene legger til grunn en mer helhetlig tilnærming om hva et bestått vitnemål skal være et uttrykk for. I motsetning til å tenke at eleven må bestå hver enkelt karakter og hvert enkelt fag, peker modellene på den totale sammensetningen av fag på vitnemålet som et uttrykk for elevens kompetanse.

Alternative modeller til bestått vitnemål

1. Gjennomsnittskarakteren i et fag må være bestått
Kun aktuelt i fag med flere karakterer
2. Et gjennomsnitt av fagene på vitnemålet må være bestått
Høyere karakterer i enkelte fag kan kompensere for ikke bestått i andre fag.
3. Et utvalg av fag på vitnemålet må være bestått
 - a. Et minimumskrav vil være at enkelte nærmere spesifiserte fag må være bestått.
Aktuelle fag fastsettes nasjonalt.
 - b. Det kan enten være et krav om at de øvrige fagene er bestått, eller et krav om at et gjennomsnitt av de øvrige fagene må være bestått. Elever som ikke består fagene, får tilbud om ny eksamen som de må bestå.
4. Elevene får mulighet til å velge bort fag som ikke skal inngå i karaktergjennomsnittet. Rammer fastsettes nasjonalt.

Eksamensgruppas sluttrapport (2020)

Det kan virke spesielt urimelig for en elev at én eksamen skal kunne ha en avgjørende rolle for om et 3-årig videregående opplæringsløp er bestått. Det kan være flere årsaker til at eleven ikke består. Konsekvensene av dårlig dagsform eller uheldig sensur kan for eleven bety manglende vitnemål og kortere eller lengre avbrudd fra videre studieplaner.

I høring om bestemmelser om vurdering, eksamen og eksamensordninger i læreplanene, ønsket kun et mindretall å videreføre gjeldende ordning hvor eksamen har en avgjørende rolle for om faget er bestått eller ikke bestått i videregående opplæring.¹³ Forslaget om å endre kravet til bestått fag, slik at elever som har vist at de har tilstrekkelig kompetanse (karakteren 2) enten i standpunkt eller til eksamen, består faget, fikk størst oppslutning i høringen.

¹⁰ Forskrift til Opplæringslova §3-42; Forskrift til Friskolelova § 3-41

¹¹ Forskrift til Opplæringslova § 3-31; Forskrift til Friskolelova §3-31

¹² Eksamensgruppas sluttrapport 2020

¹³ Høringen innebar endringer i Forskrift til Opplæringslova kap. 3, kap. 4, og forskrift til Friskolelova kap. 3

Liedutvalget peker på hvor viktig det er for en elev å bestå videregående opplæring. I dag mangler mer enn 1/3 av elevene som kom til Vg3, men ikke bestod videregående skole, karakter i kun ett eller to fag.¹⁴ Innholdet i de alternative modellene for bestått vitnemål vil innebære at flere elever får mulighet til å bestå og gjennomføre videregående opplæring.

Dersom det er ønskelig med tett sammenheng mellom terskelen for bestått videregående opplæring og minimumskravet for opptak til fagskolene og høyere utdanning, er det grunn å vurdere nærmere om dagens terskel for bestått er satt på riktig nivå. Det kan også være grunn til å vurdere om kravet til å bestå alle fag er nødvendig, eller om det innenfor gitte nasjonale rammer kan åpnes opp for at enkelte fag kun er fullført men ikke bestått. Eller at eleven har mulighet til å velge bort f.eks. ett fag som ikke skal inngå i en gjennomsnittsberegning.

Udir har anbefalt å gjennomgå kravet til bestått vitnemålet.

Fordeling og vektning av karakterer

I enkelte fag får elever mange karakterer på vitnemålet, mens i andre fag får elever få karakterer. Flere utvalg og eksamensgruppa stiler spørsmål om dagens vektning av fag på vitnemålet er rimelig.¹⁵ Antall karakterer står ikke i et bestemt forhold til årstimer i fag eller i et bestemt forhold til fagets fordypningsgrad (programfag eller fellesfag). I poengberegningen har standpunkt- og eksamenskarakterer lik verdi. Dette til tross for at det er flere ulikheter i de to vurderingsformene. Karakterer fra fellesfag og programfag (fordypningsfag) teller også like mye.

Fordeling av karakterer på vitnemålet

Vitnemålsinnholdet har utviklet seg over lang tid. Begrunnelsen for antall karakterer og fordeling på dagens vitnemål er uklar.¹⁶ Hvor mange karakterer eleven får på vitnemålet har liten eller ingen sammenheng mellom antall opplæringstimer i faget. 113 Enkelte fag er gitt større betydning på vitnemålet i form av flere karakterer enn andre fag. Språkfag skiller seg her særlig ut med å ha flere karakterer i standpunkt og i eksamen enn andre fag. Spesielt for disse fagene er at deler av kompetansen i faget blir vurdert hver for seg. Et eksempel er skriftlig og muntlig norsk. På studieforberedende utdanningsprogram får en elev minst fire karakterer i faget norsk. Dersom eleven også blir trukket ut til eksamen i skriftlig norsk sidemål og norsk muntlig, får eleven ytterligere to karakterer i faget på vitnemålet. Til sammenlikning får en elev kun én karakter i kroppsøvingfaget.¹⁷

I fag hvor en elev må bestå flere standpunktkarakterer, kan terskelen for å få bestått i faget være høy for enkelte elever. Hvordan vi definerer sluttvurdering i fag, er også relevant å se på i denne sammenhengen. Standpunktkarakteren (én karakter) skal være et uttrykk for den samlede kompetansen i fag. I fag hvor en elev får flere standpunktkarakterer vil disse være et uttrykk for den samlede kompetansen i faget.

Vektning av karakterer

Alle karakterer på vitnemålet har lik verdi. Det er uavhengig av om karakterene er standpunkt eller eksamenskarakterer eller karakterer fra fellesfag eller programfag (fordypningsfag).

Vektning av standpunkt- og eksamenskarakter

Standpunkt- og eksamenskarakterer har lik vekt på vitnemålet til tross for vesentlige forskjeller i hvordan lærere fastsetter vurderingene (se nærmere pkt 5.1.) og hvor mange eksamener en elev må ta i løpet av opplæringen sammenlignet med andre elever (se

¹⁴ NOU 2019: 25 Med rett til å mestre – Struktur og innhold i videregående opplæring

¹⁵ NOU 2019: 3 Nye sjanser - bedre læring - Kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner og utdanningsløp; NOU 2019: 25 Med rett til å mestre – Struktur og innhold i videregående opplæring; Utdanningsdirektoratet (2019): Kunnskapsgrunnlag for evaluering av eksamensordningen

¹⁶ Eksamensgruppas sluttrapport.

¹⁷ NOU 2018: 25 Med rett til å mestre – Struktur og innhold i videregående opplæring

nærmere pkt 5.4). Enkelte elever går opp til flere eksamener, og får av den grunn flere karakterer på vitnemålet. Ut ifra om eleven er heldig eller uheldig med eksamenstrekket, kan karakterene gi ulike utslag på poengberegningen.

Vekting av karakterer i inntak til vg2 og vg3 yrkesfag

Elever blir hovedsakelig rangert på grunnlag av poeng når de søker seg videre til vg2 og vg3.¹⁸ Elevens standpunktkarakterer, eksamenskarakterer og halvårsvurdering med karakterer i fag på vg1, og ev. vg2, blir lagt til grunn for poengutregningen.¹⁹

I utregningen har alle karakterer lik verdi. Dette er uavhengig av om karakterene er en standpunktvurdering eller eksamenskarakter, eller om karakteren er satt på et fellesfag, programfag eller på yrkesfaglig fordypning.

Antall programfag en elev skal ha i programområdene på vg1 og vg2 er fastsatt i fag- og timefordelingen. I de yrkesfaglige programfagene har elever et vesentlig høyere antall undervisningstimer enn i fellesfagene igjennom hele opplæringsløpet. Til tross for at opplæringen i programfagene står for om lag 2/3 av opplæringstiden på vg1, blir karakterene i fellesfagene i flere tilfeller avgjørende for om en elev får plass på videre ønsket yrkesretning på vg2.

Med et stort antall søkere til enkelte av de yrkesfaglige programområdene på vg2, kan karakterene på fellesfagene bli avgjørende for inntaket. Mange elever har bestemt seg tidlig for hvilket yrke de har lyst å utdanne seg til. Hvis fellesfagene blir avgjørende for deres videre opptak, kan dette være uheldig for elever med stor motivasjon for å gjennomføre og bestå utdanningen.

Vurdering og alternative modeller

Vitnemålet bør gjenspeile kompetansenivået til en elev på en pålitelig, gyldig og rettfærdig måte. Forholdstallet mellom de ulike fagene og karakterene bør være rimelig slik at ikke enkelte fag får større betydning for elevene gjennom antall karakterer enn andre fag. Det store antallet språkkarakterer på vitnemålet mener Stoltenberg-utvalget gir jenter enn fordel i opptak til høyere utdanning. Det er fordi jenter ofte presterer mye bedre i språkfagene enn guttene.²⁰ Utvalget anbefaler å utrede vekting av karakterer etter timetall eller andre modeller med formål om at beregningen skal bli mer rettfærdig for jenter og gutter.

En vekting av fag ut fra timetall vil gi en mer balansert poengberegning. Det vil også justere dagens overvekt av språkfag i vektingen. Samtidig vil vekting ut fra timetall føre til at fag med størst antall undervisningstimer, får størst betydning i poengberegningen. For fag med færre timetall kan dette gi et signal om en nedprioritering faget. Det vil være viktig å utrede hvilke konsekvenser forandringer i vekting av fag får for elevers prioriteringer i skolen. Dersom et fags egenart krever flere karakterer fordi fagene har ulik betydning, kan karakterene i stedet for å bli gitt som selvstendige karakterer, bli gitt som et eget snitt.

Eksamensgruppa foreslår flere alternative modeller til dagens vekting som kan gjøre innholdet på vitnemålet til et mer rettfærdig bilde av elevens kompetanse. Innholdet i modellene vil også gi en mer meningsfull sammenligning av elevers karaktersnitt enn dagens. Alternativene til dagens modell tar utgangspunkt i forslag om å gjøre vektingen mer i tråd med antall opplæringstimer i faget, slå sammen enkelte karakterer eller gi færre karakterer i enkelte fag. Et viktig skille for innholdet på vitnemålet etter endt videregående, er mellom karakterer og gjennomsnitt på vitnemålet, og poengberegningen som grunnlag for opptak til høyere utdanning. I modellene er kun karakterer og gjennomsnitt lagt til grunn.

Udir mener det er behov for å vurdere endringer i poengberegningen slik at beregningen gir et pålitelig, gyldig og rettfærdig uttrykk for elevenes kompetanse.

¹⁸ Forskrift til Opplæringslova § 6-29 og §6-33

¹⁹ Forskrift til Opplæringslova §6-34

²⁰ NOU 2019:3 Nye sjanser - bedre læring - Kjønnsforskjeller i skoleprestasjoner og utdanningsløp